

BIBLIOTEKA GŁÓWNA WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ W BYDGOSZCZY

Wyższa Szkoła Nauczycielska w Bydgoszczy została założona w roku 1969 jako wyższa uczelnia prowadząca początkowo jedynie 3-letnie studia zawodowe. Jednak już w 1973 r. rozpoczęto w niej rekrutację na studia magisterskie, a od 1 października 1974 r. przyznano jej rangę Wyższej Szkoły Pedagogicznej¹. W nowo utworzonej uczelni została zorganizowana Biblioteka Główna, która przejęła 50-tysięczny księgozbiór dawnego Studium Nauczycielskiego, gromadzony systematycznie od 1957 roku. W jego skład włączono poprzednio część książek zlikwidowanych szkół średnich: Liceum Bibliotekarskiego oraz Liceum Pedagogicznego.

Księgozbiór biblioteki bydgoskiej WSP ma przede wszystkim charakter humanistyczny. Kupowane są niemal wszystkie krajowe publikacje z zakresu bibliotekoznawstwa, nauk filozoficznych, religioznawstwa, socjologii, pedagogiki, prawa, sztuki, nauk filologicznych, literatury pięknej oraz historii. W związku z uruchomieniem studiów matematycznych oraz wychowania technicznego gromadzone jest również w wyborze piśmiennictwo z tych dziedzin. Do Biblioteki wpływa także sporo publikacji zagranicznych. Są to głównie dzieła informacyjne oraz książki dotyczące filologii i historii. Wydawnictwa w językach obcych stanowią około 15 proc. całości zbiorów bibliotecznych.

Dzięki kontaktom z licznymi antykwariatami, przede wszystkim ze sprawnie działającym Bydgoskim Antykwariatem Naukowym, udało się ponadto zgromadzić w Bibliotece wiele książek wydanych w XIX i pierwszej połowie XX wieku. Na szczególną uwagę zasługują tutaj pierwsze wydania niektórych dzieł klasyków naszej literatury, m.in. Mickiewicza, Krasińskiego i Norwida, a także liczne książki z dedykacjami wybitnych pisarzy i uczonych m. in. Aleksandra Birkenmajera, Romana Ingardena, Juliana Klaczki, Juliusza Kleina, Władysława Mickiewicza, Czesława Miłosza, Zofii Nałkowskiej, Antoniego Edwarda Odyńca, Kazimierza Piekarskiego, Stanisława Kostki Potockiego, Karola Huberta Rostworowskiego, Mielchiora Wańkowicza, Kazimierza Wierzyńskiego, Mariana Zdziechowskiego. Ogółem zebrano prawie tysiąc książek z odręcznymi dedykacjami autorskimi, które omawia dokładnie Maria Dubowikowa w artykule zamieszczonym w 5 zeszycie „Studiów Bibliologicznych”².

Za pośrednictwem antykwariatów udało się zdobyć część zbiorów należących do: Adama Bara, Witolda Belzy, Kazimierza Czachowskiego, Mariana Des Loges, Marii Dynowskiej, Stanisława Gołąba, Wiktora Hahna, Stanisława Kota, Wacława Lednickiego, Juliusza Nowaka-Dłużewskiego, Witolda Nowodworskiego, Eugeniusza Słuszkiewicza, Jerzego Wyszomirskiego, Karola Wiktora Zawodzińskiego i innych przedstawicieli nauki i literatury. Dzięki tym zakupom przybyło do Biblioteki wiele cennych kompletów czasopism oraz trudne dzisiaj do nabycia książki krajowe i zagraniczne, często z dedykacjami autorów.

Ze szczególną troską starano się skompletować wartościowy księgozbiór podręczny. Z wydawnictw informacyjnych w Bibliotece WSP znajduje się m. in. 35-tomowy komplet słynnej XVIII-wiecznej francuskiej *Encyklopedii*, redagowanej przez Denisa Diderota i Jeana d'Alemberta, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon* — opublikowany również w XVIII w. przez Zedlera, liczne wydania encyklopedii Meyera, Herdera, Brockhousa, Quilleta i Larousse'a, a także leksykony włoskie, hiszpańskie, bułgarskie, słowackie i litewskie. Zgromadzono także liczne obcojęzyczne wielotomowe encyklopedie specjalne, dotyczące m. in. bibliotekoznawstwa, filozofii, pedagogiki, religii, muzyki, teatru i filmu.

Spośród encyklopedii polskich mamy niemal wszystkie: od *Nowych Aten* Benedykta Chmielowskiego poprzez wydawnictwa Orgelbranda, Sikorskiego, Gutenberga, Trzaski, Everta i Michalskiego, *Ultima Thule*, *Świat i życie* — aż do najnowszych publikacji Państwowego Wydawnictwa Naukowego. Zgromadziliśmy także wszystkie ważniejsze herbarze, m. in. komplet rzadkiej *Złotej księgi szlachty polskiej* Teodora Żychlińskiego.

Stare druki stanowią istotny przedmiot zainteresowań Biblioteki, która jednak nastawia się w tej dziedzinie nie na ilość, lecz raczej na jakość, starając się kompletować materiały najbardziej typowe, które można byłoby demonstrować na wykładach dotyczących historii książki i kultury. Powstał w ten sposób wyselekcjonowany zbiór, liczący dziś 2 332 woluminy, reprezentujący bądź ważniejsze oficyny, bądź też typowe cechy książki danego okresu.

W skład tego zbioru wchodzi 15 inkunabułów. Najstarszy z nich to *Historia ecclesiastica* Euzebiusza z Cezarei, wydana w Mantui przez Jana Schallusa w 1479 r.; *Sententiarum libri IV* Piotra Lombarda wydrukował w 1491 r. Antoni Koberger z Norymbergii. Piękne ilustracje ma *Biblia* z oficyny Jana Frobenia i Jana Petriego w Bazylei (1498).

Z wybitniejszych drukarzy XVI-wiecznych reprezentowani są m. in.: Aldus Pius Manutius i jego następcy (np. satyry Persjusza i Juwenalisa, pierwszy druk tłoczony kursywą w 1501 r., *Le ricchezze della lingua volgare* Franciszka Alunno — jeden z pierwszych słowników języka włoskiego), Jodok Badius Ascensius, Jan Petit, Henryk Estienne, Giuntowie, Jan Oporinus (*De origine et rebus gestis Polonorum* Kromera z 1555 r.), Krzysztof Plantyn. Jako ciekawostkę można wymienić druk z oficyny założonej przez Gutenberga

w Moguncji: *Institutiones Justiniani*, wytłoczone przez Iwona Schaeffera w 1546 r.

Polscy drukarze z tego okresu w naszych zbiorach — to m. in.: Jan Haller (ze *Statutami* Jana Łaskiego z 1506 r.), Florian Ungler (2 dzieła Arystotelesa z 1512 i 1513 r., Szamotulskiego *Processus iuris* 1531), Hieronim Wietor (*Chronica Polonorum* Macieja Miechowity z 1521 r.), Maciej Wirzbięta (*Dworzanin* Górnickiego 1565, *Zwierciadło* Reja 1568), Mikołaj Szarffenberger (*Biblia* Leopoldy 1577), drukarnia Łazarzowa (Reinholda Heidensteina *De bello Moscovitico* 1584, *Biblia* Wujka 1599, *Przywileje koronne* 1600, *Fragmenta* Kochanowskiego 1604), Jakub Siebeneycher (*Kronika polska* Marcina Bielskiego 1597).

Z wieku XVII mamy kilka druków z oficyny Plantyna, m. in. *Lyricorum libri IV* Macieja Kazimierza Sarbiewskiego z 1632 r. z kartą tytułową według projektu Rubensa. Ozdobą kolekcji są ponadto „małe republiki” Elzevierów, m. in. *Respublica sive status Regni Poloniae, Lituaniae, Prussiae, Livoniae* z 1642 r. Liczne książki pochodzą z polskich oficyn XVII w. m. in.: Piotrkowczyków, Cezarych, Schedlów, Jana Rossowskiego, drukarni zakonnych, przede wszystkim zaś — Jerzego Förstera z Gdańska (np. miniaturowa *Polonia* Szymona Starowolskiego).

Wiek XVIII reprezentują w Bibliotece WSP druki Didotów, paryskiej Drukarni Królewskiej, Baskerville’a, Bodoniego, Breitkopfa oraz Imperatorskiej Akademii Nauk z Petersburga. Posiadamy również bardzo liczne dzieła pisarzy stanisławowskich, podręczniki i słowniki, wydawane przez Grölla (np. Kołłątaja *Listy Anonima* 1788, Krasickiego *Wojna Chocimska* 1780) i Dufora (np. Chaudona *Nowy dykcjonarz historyczny* 1783—1786).

Biblioteka gromadzi w szczególności książki ilustrowane z różnych epok. Na uwagę zasługują tutaj 2 karty z pergaminowego rękopisu XV-wiecznego z pięknymi miniaturami, ilustrowany manuskrypt perski, pochodzący prawdopodobnie z XVII wieku, *Kräuterbuch* Leonharta Fuchsa z 1543 r. (zielnik z ręcznie barwionymi drzeworytami), *Newe Archontologia Cosmica* Johanna Gottfrieda z 1696 r. (ze sztychami Macieja Mariana, przedstawiającymi widoki miast, m. in. Krakowa), a także słynne dzieło Samuela Pufendorfa *De rebus a Carolo Gustavo Sueciae Rege gestis* z 1696 r. (z licznymi miedziorytami, m. in. z widokami miast polskich, także Bydgoszczy). Mamy również spory zbiór XVIII-wiecznych książek zoologicznych i botanicznych z miedziorytami, niekiedy ręcznie kolorowanymi. W zbiorze książek ilustrowanych licznie reprezentowane są także dzieła XIX-wieczne zdobione m. in. przez Gustawa Doré, Michała Elvira Andriollego, Juliusza Kossaka.

Oprócz ilustracji książkowych znajduje się w Bibliotece 14-tysięczny zbiór jednostek graficznych: widoki miast, sztychowane reprodukcje obrazów, litografowane portrety, przede wszystkim zaś — cenna kolekcja exlibrisów polskich i obcych. Gromadzimy również dawną kartografię (267 jednostek).

Oprócz licznych luźnych map z XVII i XVIII wieku warto wymienić atlasy: Mercatora z 1606 r., Homanna *La basse Silesiae* (1745) oraz wieloarkusзовą *Carte de la Pologne* Zannoniego (1772).

Zbiór rękopisów nie jest jeszcze zbyt bogaty (35 jednostek). Znajduje się w nim cenny sztambuch Witolda Belzy z kilkudziesięcioma autografami i rysunkami wybitnych polskich twórców, m. in. Teofila Lenartowicza, Jana Kaspro-wicza, Stanisława Przybyszewskiego, Adama Grzymały-Siedleckiego, Ignacego Jana Paderewskiego, Feliksa Nowowiejskiego i Konstantego Laszczki. Zakupiliśmy również listy, skierowane do Juliusza Twardowskiego, ministra i dyplomaty w latach międzywojennych. Wśród nadawców są m.in. Wacław Berent, Jan Kaspro-wicz, Jan Kiepusa, Wojciech Kossak, Konstanty Laszczka, Jacek Malczewski, Józef Mehoffer, Emil Młynarski, Ignacy Jan Paderewski, Stanisław Przybyszewski, Tadeusz Rittner, Leopold Staff.

Biblioteka WSP posiada również znaczny zbiór czasopism. Z prenumeraty wpływa rocznie 500 — 800 tytułów. Zarejestrowano 8 978 skompletowanych i oprowionych roczników. Udało się wprowadzić zebrać całość lub przynajmniej dłuższe ciągi ważniejszych dawnych i nowszych periodyków, jak „Biblioteka Warszawska”, „Kultura” (paryska), „Kwartalnik Historyczny”, „Przegląd Polski”, „Przegląd Warszawski”, „Przegląd Współczesny”, „Wiadomości Literackie” — scalenie jednak wielu czasopism nie jest już dzisiaj możliwe. Dlatego rozpoczęliśmy gromadzenie kompletów częściej wykorzystywanych czasopism w postaci mikroform. Zbiór ten w 1989 roku liczył 4 296 jednostek i obejmował m. in. takie periodyki, jak: „Kraj”, „Krytyka”, „Kurier Warszawski”, „Prawda”, „Przegląd Tygodniowy”, „Skamander”, „Zdrój”, „Zwrotnica”. W formie mikro-fisz prenumerowane są także dość liczne czasopisma zagraniczne.

W strukturze organizacyjnej Biblioteki wyodrębniono 4 oddziały: Gromadzenia i Ewidencji Zbiorów (z sekcjami: Czasopism, Zbiorów Specjalnych, Wymiany Wydawnictw i Wypożyczeń Międzybibliotecznych), Opracowania Zbiorów, Magazynów, Konserwacji i Udostępniania Zbiorów oraz Informacyjno-Bibliograficzny. Oprócz Biblioteki Głównej działają: Biblioteka Wydziału Humanistycznego (dzieląca się na biblioteki: neofilologiczną, filologii polskiej i nauk społecznych) oraz Biblioteka Instytutu Wychowania Muzycznego. Uruchomiono również specjalną Czytelnię Matematyczną. Biblioteka nie posiada własnego gmachu, zajmuje natomiast pomieszczenia parterowe na Czytelnię Główną (72 miejsca) i Czytelnię Bibliograficzną (36 miejsc), katalogi oraz pracownię. Na dwóch kondygnacjach podziemnych znajdują się magazyny oraz wypożyczalnia. W suterenie pawilonu dydaktycznego usytuowane zostały dodatkowe magazyny oraz Czytelnia Czasopism (64 miejsca). Biblioteki Wydziału Humanistycznego zlokalizowane są ponadto w dwóch innych budynkach.

Całość zbiorów bibliotecznych ujęta jest w dwu katalogach: alfabetycznym i systematycznym (według Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej). Od roku 1977 prowadzony jest dodatkowo katalog przedmiotowy, w zasadzie według

Przyrost zbiorów i ich wykorzystanie w bibliotekach Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy :

liczba:	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
woluminów	62 233	72 502	81 302	101 242	121 088	153 529	177 258	203 938	244 325	262 059
czytelników	2 417	1 803	2 706	2 111	3 478	3 365	5 343	5 344	4 533	3 852
wypożyczeń	34 272	40 261	50 702	53 578	58 717	72 672	107 658	119 859	95 149	99 909
odwiedzin	13 596	17 702	22 712	23 053	27 579	39 219	45 623	37 534	33 961	24 346
w czytelnich										
udostępnionych w czytelnich										
książek	37 304	40 383	48 221	48 316	52 889	80 605	84 132	78 664	66 993	52 269
czasopism	17 866	13 128	18 736	16 244	22 576	31 216	55 078	46 694	32 292	28 659
liczba:	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
woluminów	284 927	308 370	322 615	337 735	357 831	378 540	384 044	392 382	403 777	413 066
czytelników	4 223	4 356	4 818	4 844	4 376	4 638	4 531	4 769	7 230	6 463
wypożyczeń	100 532	69 239	85 707	78 309	64 581	80 296	99 066	90 003	104 640	86 818
odwiedzin	24 481	21 761	24 440	27 763	28 458	30 507	37 527	37 768	35 500	30 835
w czytelnich										
udostępnionych w czytelnich										
książek	48 700	44 149	41 457	42 841	41 014	50 106	62 910	59 591	54 812	52 110
czasopism	22 151	15 711	18 861	20 706	15 447	31 294	22 326	21 558	32 336	32 414

haseł stosowanych przez Bibliotekę Narodową. Wyodrębniono poza tym katalogi: czasopism krajowych i zagranicznych, wydawnictw naukowych wyższych uczelni oraz różnych typów zbiorów specjalnych. Oprócz katalogów prowadzone są kartoteki zagadnieniowe, obejmujące przede wszystkim materiał z czasopism.

Przyrost zbiorów i ich wykorzystanie ilustruje załączona tabela. Można stwierdzić na jej podstawie, że początkowo przybywało do sieci bibliotecznej WSP około 10 tysięcy woluminów. W latach 1973—1985 liczba ta wzrosła do 20—25 tysięcy, po czym znów spadła do 8—10 tysięcy. Wiązało się to z ograniczeniem ruchu wydawniczego, zahamowaniem importu oraz ze wzrostem cen książek w ostatnich latach.

Ilość czytelników wiązała się ściśle z aktualną liczbą studentów. Początkowo korzystało z Biblioteki 2,5 do 3,5 tysięcy osób, potem 4,5 — 5 tysięcy. W ostatnich latach — w związku z uruchomieniem nowych kierunków studiów — mieliśmy nawet 6—7 tysięcy czytelników, których obsługa sprawiała już duże trudności: tłoczno było i w wypożyczalni i w czytelniach, brakowało niezbędnych podręczników. Wykorzystanie zbiorów ulega oczywiście wahaniom odpowiednio do liczby czytelników, w zasadzie jednak wzrasta. Wypożyczenia w ostatnim dziesięcioleciu dochodzą do 80—100 tysięcy jednostek rocznie, w czytelniach udostępnia się również 60—100 tysięcy woluminów.

Biblioteka publikuje wydawnictwa informacyjne. Maria Czarnecka-Dąbek opracowała „Wykaz czasopism i wydawnictw zbiorowych, otrzymywanych przez Bibliotekę WSP w roku 1977” oraz „Bibliografię publikacji pracowników”, której część druga ma się ukazać w 1990 r. Co kwartał wydawany jest „Przegląd Nabytków” do użytku wewnętrznego WSP. Ukazało się ponadto 5 zeszytów „Studiów Bibliologicznych” przygotowywanych we współpracy z Zakładem Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej.

Pracownicy Biblioteki biorą udział w realizacji problemów węzłowych i resortowych oraz publikują liczne artykuły w zeszytach naukowych i czasopismach specjalistycznych. Z wydawnictw książkowych można wymienić 3 prace Henryka Dubowika oraz skrypt Aliny Wajdy⁴.

Wspomnieć należy ponadto o zajęciach dydaktycznych, prowadzonych przez doświadczonych bibliotekarzy tak w Zakładzie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, jak i w Policealnym Studium Bibliotekarskim Zaocznym. W Bibliotece zgromadzone są w związku z tym liczne pomoce naukowe, m. in. bogaty zbiór przezroczy.

Mimo trudnych warunków lokalowych i szczupłego personelu (około 35 osób, w tym 5 bibliotekarzy dyplomowanych) Biblioteka stara się spełniać jak najlepiej swoje podstawowe zadania. Szybka obsługa czytelników jest możliwa dzięki działowemu ustawieniu zbiorów, z których w wielu wypadkach można korzystać nawet bez katalogów. Moglibyśmy — za przykładem uczelni zagranicznych — zastosować wolny dostęp do półek, na przeszkodzie

stoi jednak ciasnota pomieszczeń magazynowych oraz brak elektronicznego zabezpieczenia coraz droższych książek. Budowa specjalnego gmachu dla Biblioteki WSP znajduje się ciągle w niezrealizowanych planach. Szybciej zapewne doczekamy się komputerowej ewidencji wypożyczeń oraz komputerowych katalogów⁵.

PRZYPISY

1. Utworzenie WSN — Rozp. Rady Min. z 19.06.1096 (Dz.U. 1969 nr 18 poz. 134), przekształcenie w WSP — Rozp. Rady Min. z 20.08.1074 (Dz.U. 1974 nr 30 poz. 177).
2. M. Dubowikowa, *Rękopiśmienne dedykacje autorskie w zbiorach Biblioteki Głównej WSP w Bydgoszczy*. „Studia Bibliologiczne” T.5. Bydgoszcz, 1987 s. 91—122
3. Opracowano na podstawie rocznych sprawozdań GUS-u.
4. H. Dubowik, *Nadrealizm w polskiej literaturze współczesnej*. Warszawa PWN 1971; tegoż: *Książka i czasopismo współczesne*. Warszawa, CUKB 1969, 1976; *Dzieje książki i bibliotek*. Bydgoszcz: WSP 1976, 1977, Warszawa CUKB 1982. A. Wajda; *Metodyka i organizacja czytelnictwa*. Bydgoszcz: WSP 1978, 1979, Warszawa PWN 1983
5. Sprawozdania z działalności Biblioteki WSP w Bydgoszczy były drukowane m. in. w wydawnictwach: *X lat Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy*, Bydgoszcz: WSP 1979 oraz: *Kronika Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy za okres od 1 września 1984 do 31 sierpnia 1987*, Bydgoszcz: WSP, 1989.